

УДК 72.01 (045)

Абрамюк І. Г.¹, канд. арх., в.о. доцента
inna.abramyuk@gmail.com
Луцький національний технічний університет, Україна

**АРХІТЕКТУРА МОДЕРНІЗМУ 20-30-Х РОКІВ ХХ СТ. М. ЛУЦЬКА:
АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МІСЬКОГО ДИЗАЙНУ**

У статті висвітлено аспекти формування міського простору Луцька впродовж 20-30-х років ХХ ст. із використанням тенденцій архітектури модернізму. Визначено, що серед різновекторності модерністичного напрямку, в Луцьку, архітектура функціоналізму займала особливе місце, по-новому формуючи естетику міського інтер'єру, котрий відображав собою новий ідеологічний зміст державної політики, а поява в місті в міжвоєнні роки освічених зодчих уможливила зміни в об'ємно-просторових, композиційних та естетичних рішеннях забудови. Виявлено, що впродовж 20 – 30-тих років ХХ ст. у Луцьку формування міського дизайну відбувалося на основі регулярного планування міських вулиць, лінійної забудови вздовж транспортних магістралей, поєднання геометричних об'ємів будівель і споруд, асиметричних плоских фасадів. Визначено, що у проектній практиці, використовуючи тенденції архітектури модернізму, місцеві зодчі застосовували власні принципи для створення естетичного середовища.

Ключові слова: модернізм, функціоналізм, архітектурні принципи, стиль, геометричні форми, геометричні об'єми, раціоналізація, історико-культурна спадщина міста, міський дизайн, міжвоєнний період, міська забудова, естетика міського інтер'єру, фасад.

Постановка проблеми. Появі та поширенню модерністського напрямку в архітектурі й мистецтві на початку ХХ ст. сприяли науково-технічний прогрес і поширення соціально-реформаторських ідей у світовому поспільстві. Розвиток будівельної техніки й індустрії, складності економічної ситуації в країнах Європи, створювали умови для максимальної раціоналізації методів проектування та будівництва, а функціональна та конструктивна доцільність стала найважливішим якісним критерієм, що висувався до будівель і споруд. Антитрадиціоналізм естетичного вирішення

¹ © Абрамюк І. Г.

архітектурних об'ємів й новітні підходи до організації внутрішнього простору зумовили різке розповсюдження авангардистських ідей в колах архітекторів та митців України. При цьому, незважаючи на максимальну функціональність та демократичність архітектури українського модернізму, руйнування під час війни, численні реконструкції та перепристосування призвели до певного нівелювання цього стильового напрямку та несприйняття його сучасних умовах.

Власне, неоднозначне відношення сучасників до модерністської архітектурної спадщини, відсутність єдиної програми її збереження, і як наслідок, втрата автентичності міської забудови 1920-тих – 1930-тих років, зумовлює необхідність дослідження особливостей формоутворення архітектури модернізму. Для відображення загальної картини формування та розвитку архітектури українського модернізму, не менш вагомим є вивчення досвіду проектування та будівництва у невеликих периферійних містах, таких як м. Луцьк. Враховуючи, що період розвитку модернізму на теренах Луцька став важливою віхою архітектурної історії, так як місцеві зодчі зуміли вдало використати основні принципи стилю й їхня будівнича діяльність залишила вагомий слід в історико-культурній спадщині міста, це питання потребує всебічного вивчення.

Аналіз останніх публікацій. Вивчення особливостей формування архітектури міжвоєнного модернізму в місті Луцьку потребував дослідження великого обсягу іконографічних архівних матеріалів та широкого кола наукових джерел, що розкривають як проблеми архітектури модернізму в Україні, так і особливості архітектури та містобудування 20-30-тих років ХХ ст. у м. Луцьку.

Особливості архітектури та містобудування авангардного періоду модернізму в Україні детально дослідила С.О. Смоленська [16]. До специфіки поширення ідей модернізму на Волині у кандидатській дисертації звернулася О.Л. Михайлишин [14]. У спільній публікації О. Михайлишин та П. Бенедюка висвітлено модерністичний напрям у творчості Сергія Тимошенка

під час його перебування на Волині [13]. Життєвому та творчому шляху Сергія Тимошенка присвячена публікація Н. Кондель-Пермінової [11].

Загальний опис забудови міста Луцька в контексті його історичного та соціо-культурного розвитку здійснив Р.Г. Метельницький [12].

Взаємовплив архітектурних стилів на Волині із акцентуванням уваги на поширенні конструктивізму в сакральному зодчестві розкрила О. Олійник [15].

Метою написання статті є виявлення аспектів формування архітектури модернізму в контексті будівничого розвитку міста Луцька впродовж 20 – 30-тих років ХХ ст.

Основна частина. Незважаючи на те, що на початку ХХ ст. Луцьк перестав відігравати вагому політичну та економічну роль у життєдіяльності Волинського краю, в сфері культури та мистецтва він залишався одним із міст-лідерів Волині. Так як впродовж історичного розвитку місто змінювало статус від резиденції київських, володимирських князів, столиці Волині, центру Волинського воеводства (з 1569 року) до повітового міста Волинської губернії (з 1797 року), а з 1921 року знову центру Волинського воеводства у складі Польської держави, постійні зв'язки із містами країн Європи та Російської імперії зумовили надходження нових тенденцій в суспільних поглядах, культурі, мистецтві та зокрема, архітектурі.

Враховуючи складну політичну ситуацію і статус провінції у Російській імперії до 1921 року, найактивніший розвиток архітектури та будівництва припав на 30-ті роки ХХ ст., період розквіту польської держави. Це був час будівельного буму, внаслідок якого на вулицях і площах у Луцьку з'явилися споруди, що презентували різні стильові напрямки в архітектурі [12]. Поряд із розвитком неокласичних та еkleктичних архітектурних форм наприкінці 1920-х років в архітектурі міста відбулося поширення авангардної стилістики модернізму [14]. Як зазначає Смоленська С.О., у загальному значенні, модернізм – це стилістичний

континуум, який охоплює спектр від авангарду до історизму, у вузькому значенні – це загальна назва для функціоналізму та конструктивізму [16].

Очевидно, що серед різновекторності модерністичного напрямку, в Луцьку, архітектура функціоналізму займала особливе місце, по-новому формуючи естетику міського інтер'єру, котрий відображав собою новий ідеологічний зміст та нову державну ідентичність, спрямовану на Захід, на демократію, на прогрес [15]. Цьому сприяла поява в місті у міжвоєнні роки освічених зодчих – випускників архітектурних шкіл Львова, Варшави, Відня, котрі були ознайомлені із концепціями функціонального формотворення, що пропагувалися на Заході, так як тривалий час, формування міської забудови здійснювалося переважно інженерами-будівельниками, які не мали вищої архітектурної освіти і свою увагу, в першу чергу, звертали на виконання нормативних вимог до будівництва. Поява в місті в міжвоєнні роки освічених зодчих уможливила зміни в об'ємно-просторових, композиційних та естетичних рішеннях забудови. На нові соціально-економічні, політичні умови та культурні тенденції впродовж 20 – 30-х років ХХ ст., в луцькому архітектурному колі зреагували Францішек Кокеш, випускник Львівської політехніки [1], [2], [3], Казимир Толочко, Вітольд Марцінковські, Йозеф Новак (рис. 1.5), (рис. 1.6) [5], Ян Ганф [6], Пилип Пилипчук [7], Тадеуш Садковські [8], Казимір Школьницьки [9], Тадеуш Красінські. Вагомий внесок у розвиток архітектури міста Луцька в період 1930-39 рр. зробив Сергій Тимошенко (рис. 1.3) [13], який здобув вищу освіту в Петербурзькому інституті цивільних інженерів [11].

Місцеві зодчі орієнтувалися на концепцію створення архітектурного твору через вдосконалення функціональної організації споруди та заперечення підпорядкованості планової та об'ємної композиції будь-якій архітектурній формі чи образу, розроблену Ле Корбузьє і теоретиками Баухаузу. Відповідно до тверджень функціоналістів, в основі архітектурної композиції

Проблеми розвитку міського середовища. Вип.1 (20) 2018

повинний бути логічний взаємозв'язок приміщень, а також їх відповідність функціям та санітарно-гігієнічними вимогами.

Внаслідок професійного підходу до проектування, вздовж вулиць міста поряд із насиченими декором еkleктичними, модерними, неоренесансними фасадами стали з'являтися прості, різні за розміром і формою взаємопов'язані геометричні об'єми. У своїй проектній практиці використовуючи тенденції архітектури модернізму, зодчі застосовували власні принципи для створення естетичного середовища: виносили за лінію забудови частини фасаду (рис. 1.4), поєднували різні за розмірами та формою віконні прорізи (стрічкові горизонтальні та вертикальні, круглі) (рис. 1.1), виконували вертикальне членування фасадів та напівциліндричні прибудови (рис. 1.2), виділяли колористикою чи фактурою цокольний поверх, при цьому враховуючи особливості навколишнього міського простору та обмеження будівель по вертикалі.

Власне, впродовж 20 – 30-тих років ХХ ст. формування міського дизайну відбувалося на основі регулярного планування міських вулиць, лінійної забудови вздовж транспортних магістралей, поєднання геометричних об'ємів будівель і споруд, асиметричних плоскими фасадів.

Урбанізаційні процеси у м. Луцьку 20 – 30-х років активізували розвиток адміністративних, громадських споруд, установ культури та навчальних закладів. До сьогодні яскравими прикладами міжвоєнного модернізму в рядовій міській забудові є акценти – будівлі Головної пошти по вул. Кривий Вал, 19 (рис. 2.2);

Центральної каси селянських спілок по вул. Кривий Вал, 28 (архітектор Вітольд Марцінковський) (рис. 2.1); кінотеатру «Більшовик» по вул. П'ятницька Гірка (архітектор Тадеуш Красінські) (рис. 2.4); будівлі луцької радіостанції по вул. Потебні, 52 (архітектор Тадеуш Лобос) (рис. 2.3).

Рис. 1. Модернізм у архітектурі житла в місті Луцьку: 1 - Будинок по вул. Караймській, 26, 1933 рік (арх. Ф. Кокеш): а - вигляд фасаду, фото 1980-х років; б - вигляд фасаду, фото 2011 року; 2 - Будинок по вул. Парковій, 9, 1933 рік (арх. Ф. Кокеш); 3 - Будинок по вул. Крилова, 6 (арх. С. Тимошенко); 4 – Забудова по вул. Ярошчука (арх. невідомий); 5 - Будинку з магазином по вул. Кривий Вал, 27, 1935 рік (арх. Й.Новак); 6 - Секційний будинок по вул. Глушець, 1937 рік (арх. Й.Новак)

Висновки. Загалом, архітектура м. Луцька впродовж 20-30-х років ХХ ст. часу поступово переходила в бік раціоналізації всіх елементів споруди, формуючи лаконічний міський дизайн на основі геометризації, асиметрії, різномасштабності будівельних

Проблеми розвитку міського середовища. Вип.1 (20) 2018

об'ємів. В архітектурному колі з'явилося багато нових постатей, творче бачення яких, уможливило розвиток міського дизайну по одній мистецькій прямій з іншими містами Європи.

Перспективи подальшого дослідження. У подальшому дослідженні планується виявити принципи формування сучасного простору міста Луцька із використанням особливостей архітектури міжвоєнного модернізму.

*Рис. 2. Громадські будівлі архітектури модернізму в м. Луцьку:
1 - Центральної каси селянських спілок по вул. Кривий Вал, 28
(арх. В. Марцінковський); 2 – Будівля Головної пошти по вул. Кривий Вал,
19, 1930-ті роки; 3 – Будівля луцької радіостанції по вул. Потебні, 52
(арх. Т. Лобос); 4 – Фасад кінотеатру «Більшовик» по вул. П'ятницька
Гірка, 12 (арх. Т. Красінські)*

Використана література:

1. Державний архів Волинської області, м. Луцьк (ДАВО), ф. 158, оп. 4, спр. 1982, арк. 138.
2. Державний архів Волинської області, м. Луцьк (ДАВО), ф. 158, оп. 4, спр. 2212, арк. 56.
3. Державний архів Волинської області, м. Луцьк (ДАВО), ф. 158, оп. 4, спр. 123, арк. 88.
4. Державний архів Волинської області, м. Луцьк (ДАВО), ф. 158, оп. 4, спр. 2671.
5. Державний архів Волинської області, м. Луцьк (ДАВО), ф. 158, оп. 4, спр. 2653.
6. Державний архів Волинської області, м. Луцьк (ДАВО), ф. 158, оп. 4, спр. 2386.
7. Державний архів Волинської області, м. Луцьк (ДАВО), ф. 158, оп. 4, спр. 2440.
8. Державний архів Волинської області, м. Луцьк (ДАВО), ф. 158, оп. 4, спр. 2242.
9. Державний архів Волинської області, м. Луцьк (ДАВО), ф. 158, оп. 4, спр. 2254.
10. Державний архів Волинської області, м. Луцьк (ДАВО), ф. 158, оп. 4, спр. 2821.
11. Кондель-Пермінова Н. Петербурзький інститут цивільних інженерів ХІХ ст. – школа підготовки фахівців нового типу// Архітектурна спадщина Волині. Збірник наукових праць. – Рівне, 2012. – с. 248.
12. Метельницький Р.Г. Деякі сторінки єврейської забудови Луцька / Метельницький Р.Г. – К.: Дух і літера, 2001. – с. 139.
13. Михайлишин О.Л., Бенедюк П. Модерністичні тенденції у творчості С.П.Тимошенка «Волинського» періоду // Архітектурна спадщина Волині. Збірник наукових праць. – Рівне, 2012. – с. 265 – 278.
14. Михайлишин О.Л. Розвиток архітектури міжвоєнної Волині в умовах соціокультурних трансформацій ХХ століття: дис. доктора архітектури: 18.00.01./ Михайлишин Ольга Леонідівна. – Львів, 2014. – 475 с.
15. Олійник О.П. Архітектура та містобудування Волині 1920–1940-х. Стилї, взаємовпливи, персоналії // Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини. - 2013. - Вип. 9. - С. 131-144.
16. Смоленська С.О. Архітектура авангардного модернізму в Україні: генеза та спадщина: дис. доктора архітектури: 18.00.01./ Смоленська Світлана Олексіївна. – Львів, 2017. – 299 с.

References

1. Derzhavnyi arkhiv Volynskoi oblasti, m. Lutsk (DAVO), f. 158, op. 4, spr. 1982, ark. 138.
2. Derzhavnyi arkhiv Volynskoi oblasti, m. Lutsk (DAVO), f. 158, op. 4, spr. 2212, ark. 56.
3. Derzhavnyi arkhiv Volynskoi oblasti, m. Lutsk (DAVO), f. 158, op. 4, spr. 123, ark. 88.
4. Derzhavnyi arkhiv Volynskoi oblasti, m. Lutsk (DAVO), f. 158, op. 4, spr. 2671.
5. Derzhavnyi arkhiv Volynskoi oblasti, m. Lutsk (DAVO), f. 158, op. 4, spr. 2653.
6. Derzhavnyi arkhiv Volynskoi oblasti, m. Lutsk (DAVO), f. 158, op. 4, spr. 2386.
7. Derzhavnyi arkhiv Volynskoi oblasti, m. Lutsk (DAVO), f. 158, op. 4, spr. 2440.
8. Derzhavnyi arkhiv Volynskoi oblasti, m. Lutsk (DAVO), f. 158, op. 4, spr. 2242.
9. Derzhavnyi arkhiv Volynskoi oblasti, m. Lutsk (DAVO), f. 158, op. 4, spr. 2254.
10. Derzhavnyi arkhiv Volynskoi oblasti, m. Lutsk (DAVO), f. 158, op. 4, spr. 2821.
11. Kondel-Perminova N. Peterburzkyi instytut tsyvilnykh inzheneriv KhKh st. – shkola pidhotovky fakhivtsiv novoho typu// Arkhitekturna spadshchyna Volyni. Zbirnyk naukovykh prats. – Rivne, 2012. – s. 248.
12. Metelnytskyi R.H. Deiaki storinky yevreiskoi zabudovy Lutska / Metelnytskyi R.H. – K.: Dukh i litera, 2001. – s. 139.
13. Mykhailyshyn O.L., Benediuk P. Modernistychni tendentsii u tvorchosti S.P.Tymoshenka «Volynskoho» periodu // Arkhitekturna spadshchyna Volyni. Zbirnyk naukovykh prats. – Rivne, 2012. – s. 265 – 278.
14. Mykhailyshyn O.L. Rozvytok arkhitektury mizhvoiennoi Volyni v umovakh sotsiokulturnykh transformatsii KhKh stolittia: dys. doktora arkhitektury: 18.00.01./ Mykhailyshyn Olha Leonidivna. – Lviv, 2014. – 475 s.
15. Oliinyk O.P. Arkhitektura ta mistobuduvannia Volyni 1920–1940-kh. Styli, vzaiemovplyvy, personalii // Suchasni problemy doslidzhennia, restavratsii ta zberezhenntia kulturnoi spadshchyny. - 2013. - Vyp. 9. - S. 131-144.
16. Smolenska S.O. Arkhitektura avanhardnoho modernizmu v Ukraini: heneza ta spadshchyna: dys. doktora arkhitektury: 18.00.01./ Smolenska Svitlana Oleksiivna. – Lviv, 2017. – 299 s.

Аннотація

Абрамюк І.Г. Архитектура модернізму 20-30-х років ХХ століття г. Луцька: аспекти формування городского дизайну. В статті освітлені аспекти формування городского простору Луцька в період 20-30-х років ХХ століття з використанням тенденцій архітектури модернізму. Визначено, що серед багатогранності модерністських напрямків, в Луцьку, архітектура функціоналізму займала особливе місце, по-новому формуючи естетику городского інтер'єра, який відображав собою новий ідеологічний зміст державної політики, а поява в місті в міжвоєнні роки освітаних зодчих зробила зміни в об'ємно-просторових, композиційних і естетичних рішеннях застройки. Виявлено, що в період 20 - 30-х років ХХ століття в Луцьку формування городского дизайну відбувалося на основі регулярної планування городских вулиць, лінійної застройки вздовж транспортних магістралей, поєднання геометричних об'ємів будівель і споруд, асиметричних плоских фасадів. Визначено, що в проектній практиці, використовуючи тенденції архітектури модернізму, місцеві зодчі застосовували власні принципи для створення естетичного середовища.

Ключові слова: модернізм, функціоналізм, архітектурні принципи, стиль, геометричні форми, геометричні об'єми, раціоналізація, історико-культурна спадщина міста, городской дизайн, міжвоєнний період, городской застрійка, естетика городского інтер'єра, фасад.

Abstract

Abramiuk I.G. Architecture of modernism 20-30 years of XX centuries in Lutsk: aspects of formation of city design. The article covers aspects of the formation of the urban space of Lutsk during the 20-30's of the twentieth century using the tendencies of modernism architecture. It was determined that among the multidisciplinary of the modernist trend, in Lutsk, the architecture of functionalism occupied a special place, newly shaping the aesthetics of the urban interior, reflecting the new ideological content of state policy, and the appearance in the city during the interwar years of educated architects made it possible to change in the ' spatial, composite and aesthetic building solutions. It was revealed that during the 20-30 years of the twentieth century in Lutsk, the formation of urban design took place on the basis of regular planning of urban streets, linear building along the transport lines, the combination of geometric volumes of buildings and structures, asymmetric flat facades. It is determined that in the design practice, using the tendencies of modernism architecture, local architects applied their own principles to create an aesthetic environment.

Key words: modernism, functionalism, architectural principles, style, geometric forms, geometric volumes, rationalization, historical and cultural heritage of the city, urban design, interwar period, urban building, aesthetics of the urban interior, facade.

Стаття надійшла до редакції у лютому 2018р.